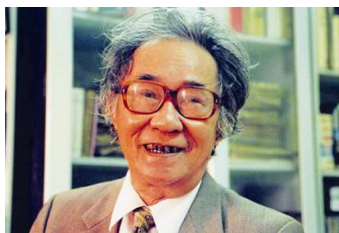

Thầy chủ nhiệm đầu tiên của bộ môn Ngôn ngữ học

Viết bởi Administrator

Thứ 7, 17 Tháng 6 2015 08:19 - Lần cập nhật cuối Thứ 7, 08 Tháng 5 2019 13:12

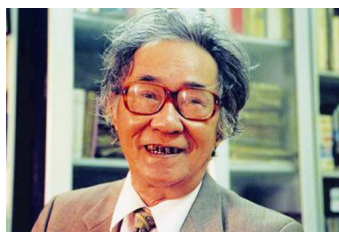

Nhiều cán bộ giảng dạy của khoa Ngữ Văn Địch học Trường học Hà Nội trước đây thuộc lứa tuổi ngoài 60 nhớ đến ông là “Thầy Phan Ngọc” tuy vào những năm học ở khoa, ông chưa bao giờ “lên lớp” để giảng dạy mà tất cả đều nhờ ông. Khi được mời làm “cán bộ giảng dạy” của khoa, chúng tôi mới biết được thầy Phan Ngọc lúc ấy đang là nhân viên của khoa và nhiệm vụ là “tư liệu viên” của phòng tư liệu.

Thầy chủ nhiệm đầu tiên của bộ môn Ngôn ngữ học

□

□

Nhiều cán bộ giảng dạy của khoa Ngữ Văn Địch học Trường học Hà Nội trước đây thuộc lứa tuổi ngoài 60 nhớ đến ông là “Thầy Phan Ngọc” tuy vào những năm học ở khoa, ông chưa bao giờ “lên lớp” để giảng dạy mà tất cả đều nhờ ông. Khi được mời làm “cán bộ giảng dạy” của khoa, chúng tôi mới biết được thầy Phan Ngọc lúc ấy đang là nhân viên của khoa và nhiệm vụ là “tư liệu viên” của phòng tư liệu.

Tuy vậy, những lần thầy vào làm việc ở phòng tư liệu, lớp cán bộ trẻ chúng tôi lại tìm cách gần thầy để nghe thầy nói để thầy chuyện. Những câu chuyện mà thầy nói thuộc dòng “bách khoa toàn thư” nên nghe thật cuốn hút và thật hấp dẫn đối với chúng tôi lúc bấy giờ. Về sau, bản thân tôi mới biết được trước đó thầy cũng vẫn là “cán bộ giảng dạy” của khoa, nhưng do có một chuyện gì đó nên thầy (cùng với thầy Cao Xuân Hào) phải chuyển sang làm “tư liệu viên” mà không được dạy gì nữa. Đến đây, chúng tôi cũng biết thầy chính là Nguyễn Thành, một dịch giả nổi tiếng thời đó. Và mãi đến tận những năm 2000 sau này, khi có nhiệm vụ tìm hiểu lại lịch sử ngành Ngôn ngữ học của khoa Ngữ Văn nói riêng và của trường Địch học Trường học Hà Nội nói chung, tôi mới biết thầy chính là vị Chủ nhiệm Bộ môn Ngôn ngữ học đầu tiên (trong 02 năm) của khoa Ngữ Văn khi trường Địch học Trường học Hà Nội được thành lập vào

năm 1956.

Có lẽ những điều tôi vừa kể về những thầy Phan Ngọc trên cũng có thể có một vài ngớ ngẩn của bất cứ ai tôi nhắc đến đây. Còn thời gian về sau, từ năm 1980 trở đi, khi thầy chuyển về làm việc tại Viện nghiên cứu Đông Nam Á thuộc [Viện Khoa học Xã hội Việt Nam](#) do Giáo sư Phạm Đức Dương phụ trách thì về thầy của thầy là “chuyên viên cao cấp”. Những công trình nghiên cứu mà thầy xuất bản vào thời gian này như “Tiếp xúc ngôn ngữ ở Đông Nam Á” năm 1983, “Tìm hiểu phong cách Nguyễn Du trong Truyện Kiều” năm 1985, “Văn hóa Việt Nam, cách tiếp cận mới” năm 1994, “Bản sắc văn hóa Việt Nam” năm 1998, “Thuyết văn hóa học - Văn học bằng ngôn ngữ học” năm 2000 và nhiều công trình khác nữa đã được đăng tải thành đống nhồi. Năm [2000](#)

, trong số những công trình đó, có hai công trình đã được Nhà xuất bản Việt Nam tặng [Giải thưởng Nhà nước](#) về khoa học và công nghệ.

Đôi khi bận rộn thân, tôi có một vài kỳ niệm đi theo suốt đời mình về thầy Phan Ngọc. Ở đây, chỉ xin kể lại một kỷ niệm ngắn về kiến thức sâu rộng và sự nhiệt huyết của thầy đối với ngôn ngữ học lịch sử. Vào năm 1979, tôi vào học khóa đầu tiên đào tạo Phó Tiến sĩ (nay là Tiến sĩ) của trường Trung cấp Đại học Tổng hợp Hà Nội. Có một tập thể gồm ba Giáo sư hướng dẫn cho tôi làm Nghiên cứu sinh, trong đó Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn là Giáo sư phụ trách chung và chịu trách nhiệm hướng dẫn luận án. Do đề tài luận án của tôi có liên quan đến phonetics âm lịch sử nên Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn yêu cầu tôi “tìm số” với nhiệt huyết, trong đó có thầy Phan Ngọc để học hỏi thêm về lĩnh vực này. Vì thế, tôi đã không biết bao nhiêu lần đến căn nhà số 15 (hay 25 giờ đó) phố Bùi Thị Xuân để học hỏi thầy về lịch sử ngữ âm tiếng Việt trong công trình của H. Maspero mà thầy là người dịch tiếng Pháp bản dịch chép tay ở phòng tài liệu của khoa Ngữ Văn. Hồi ấy, để đưa học sinh về nhà, tài liệu viết bằng tiếng Việt hầu như chưa có; thầy Phan Ngọc đã tận tình và say sưa cho tôi nhiệt độ đi tìm hiểu trong công trình của H. Maspero. Có lẽ, nếu không có sự giúp đỡ tận tình của thầy, việc viết luận án có liên quan đến ngữ âm lịch sử tiếng Việt của tôi hồi ấy cũng sẽ gặp khó khăn đến mức nào.

Rồi mãi đến năm 2011, tôi lại một lần có dịp đến thăm thầy. Hôm đó là ngày 19/11, sau khi khoa Ngôn ngữ học tập chức xong buổi họp mặt chúc mừng các thầy cô khoa, tôi đến gặp PGS.TS Nguyễn Văn Chính, khi đó là Phó Chủ nhiệm khoa Ngôn ngữ học, lái xe cho tôi đến thăm thầy Ngọc. Hôm đó, sau khi uống nước và thăm hỏi sức khỏe của thầy và cô, nhìn thấy thầy có vẻ vui lòng nên tôi liền mở một hộp quà của thầy và cô, nhìn thấy

- Thầy ạ, lâu rồi chúng em lại một lần có dịp đến thăm thầy. Chúng em có một vài “giai

thoại” liên quan đến thầy mu n đ c thầy và cô cho biết rõ ng n ngành.

Thầy c i và h i i tôi:

- Đ c thôi. Nhưng có chuyện gì mà các ông tò mò mu n biết v y?

- Th a thầy, em xin h i thầy m t vài câu chuyện liên quan đến thầy mà ch nghe m i ng i k nh ng ch a biết th c h th nào. Nh thầy biết đ y, B môn Ngôn ngữ học tr c đây c a tr ng tr ng Đ i h c T ng h p Hà N i có nhi u “đ nhân” v ngo i ng nh thầy, thầy H o, thầy C n v.v. H u th b n em kính ph c thầy v kh nă ng s đ ng nh ng ngo i ng mà thầy đã biết. Ngoài ch Hán và ti ng Pháp là nh ng ngôn ngữ th y đ c h c tr ng, các ti ng khác nh Nga, Anh, Ý, Hy L p, Đ c là do th y t h c. V y th y t h c nh th nào đ có đ c k t qu nh th y đã có?

- À, Nói r ng t h c cũng đúng mà cũng không h n nh th . Đó là nh s “ch b o” c a ông c cha mình đó. Ch là h i ông c làm vi c Hu , thay vì cho mình vào tr ng Qu c h c, c g i mình vào h c thêm tr ng “Dòng” đ đây. Theo c , h c tr ng Dòng m i có đ i u ki n h c ti ng Latinh. Là dân ngôn ngữ h c l ch s thì ch c ông biết ti ng Latinh quan tr ng nh th nào đ i v i các ngôn ngữ ph ng Tây. Nh b y năm theo h c ti ng Latinh trong tr ng “Dòng” Hu , sau này cùng v i nh ng hi u biết v ngôn ngữ h c, mình m i có đ i u ki n đ “t h c” nh ng ti ng mà mình không đ c đ y nhà tr ng. Chìa khóa đ mình s đ ng các ngôn ngữ khác nhau thu c g c Latinh là nh th đ y ông .

- Nhưng ti ng Latinh khó h c l m ph i không th y?

- Khó, nh ng khó cũng ph i h c vì ngo i ng là “chìa khóa” đ m c a vào th gi i. Ông c nhà mình đã ch n và ch đ n đ mình ph n đ u mà.

Nghe thầy gi i thích đ i u đó, chúng tôi hi u ra kh nă ng ngo i ng c a thầy là có lý do và cũng nh vào s c g ng c a b n thân thầy. R i tôi ti p t c h i thầy đ i u b n khoản khác:

- Thầy ạ thầy, chúng em biết tên hiều và cũng là tên thầy dùng trong một vài văn bản để chỉ thuật là Nhị Thành. Nghe đâu, tên Nhị Thành đó gắn với tên Nguyễn Cảnh Hạ thầy tạo thành một ý nghĩa gì đó sâu sắc lắm?

- Tôi xin nói với ông là tên Nhị Thành mà tôi dùng là tên ông của nhà tôi đặt cho chứ không phải là do tôi lấy của cháu. Chắc là khi lấy của cháu tên hiều này cho tôi dùng, ông đã ngắm nhìn cháu tôi. Tên gọi đó là một cách rút gọn câu nói có “điến tích” của người xưa dùng để khuyên bảo. Tôi dùng tên gọi này là để vâng theo lời ông của cháu mình.

- Thầy ạ thầy, thầy có nhớ nguyên văn câu “điến tích” đó không?

- Ông này (năm thầy học ông 86) và ngay bây giờ, tôi không nhớ được chữ. Nhưng vẫn còn nhớ được một từ trong câu điến tích dùng để ghép tên Nhị Thành mà ông của cháu cho tôi. Câu đó, âm Hán - Việt là “Bên tiến ưu thích, dung người nhược vụ thành dã”. Ông vẫn tìm hiều nghĩa của câu đó thì sẽ biết được ý của ông của nhà tôi khi đặt tên cho tôi.

Tôi ghi lời âm Hán - Việt câu thầy dạy, với nhà tra cứu lời nguyên văn chữ Hán câu “*Bên tiến ưu thích, dung người nhược vụ thành dã*” (

[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)

) rồi gửi thầy qua email cho anh Phạm Ánh Sao để xem những chữ Hán đó có đúng với âm Hán - Việt không. Sau đó tôi hỏi anh Đinh Thanh Hiều (mà dân Nguyễn Văn chúng tôi gọi là ông “ma xó” với điến tích Hán), là cán bộ giảng dạy bộ môn Hán - Nôm của khoa Văn học, để nhờ anh giải nghĩa giúp và truy tìm xuất xứ của câu đó. Anh Hiều cho tôi biết câu dạy đó ý bài “"Tây minh" của đời nho Trùng hưng Tái trị” là “

[□](#)
[□](#)
[□](#)
[□](#)

□
□
□
□
□
□

,
□
□
□
□
□
□
□
□
□
□

” (
Phú quý phúc trạch, thiên hựu ngô chi sinh dã; Bần tiện nộ u thích, dung ngộ c nhữ vu thành dã
"Giàu sang phúc lộc là trời hựu vùi cuộc sống của ta; Nghèo hèn lo buồn là đời rèn dũa ta
nên ngộ c"). Vạy là tên hiệu của Nguyễn Thành mà của Phan Võ chọn cho thầy Phan Ngọc đã nói
lên tất cả những "độc đáo" trong cuộc đời của thầy. Và trong cuộc đời thầy, thầy Phan Ngọc đã
vượt qua được tất cả sự "Bần tiện nộ u thích" để "nhữ vu thành ngộ c" vậy.

Hôm 29.05.2015 vừa rồi, khi tôi giảng dạy ở số 19 Lê Thánh Tông đường sinh nhật lần thứ
80 của Giáo sư Hà Minh Đức, anh Trần Ninh cho biết tôi đang mua ảnh viết những khổ
niệm về thầy Phan Ngọc, những những gì anh biết về thầy thì cũng đã viết rồi. Anh mong "dân
ngôn ngữ" như tôi nếu có biết gì thêm về thầy thì viết cho nhà trường đi. Thú thật là viết về
những khổ niệm về các thầy cô, ở khoa Ngữ Văn cũ của chúng tôi có nhiều người vừa biết rất
nhiều về ảnh viết tài hoa; còn tôi biết thì ít mà lại không có khi nào viết. Như có một vài khổ
niệm như trên về thầy Phan Ngọc nên tôi cũng xin ghi lại đôi dòng như thế để chúc mừng sinh
nhật lần thứ 90 của thầy.

Hà Nội, ngày 04 tháng 06 năm 2015

TAGS:

Tác giả: Trần Trí Dõi; xuất bản: 10/06/2015 03:50

